

Aktuālā grāmatu digitalizācija

Jānis Jurkāns*

NĀCIES dzirdēt, ka pēdējos 30 gados saražotās informācijas daudzums ir lielāks nekā iepriekšējos 5000 gados. Salīdzinot ar 1986. gadu, mūsdienās mēs ik dienu saņemam aptuveni piecas reizes vairāk informācijas. Šādas izmaiņas saistāmas ar datu aprites digitalizāciju, tomēr iespiesto grāmatu digitalizācijas tiesiskie aspekti līdz galam nav atrisināti un nereti kļuvuši par strīdu objektu gan civilīetās, gan kriminālīetās, kad pret grāmatu digitalizāciju iebilst to autori.

Piemēram, 2010. gadā Ekonomikas policija izņēma biedrības *Ideju Forums* e-bibliotēkas serverus, apturot tās darbību. E-bibliotēka bija iecerēta kā digitālā bibliotēka, kas veidota cilvēkiem ar īpašām vajadzībām. Atbalstu e-bibliotēkas darbībai pauduši Latvijas Invalidu biedrību pārstāvji, vērsot toreizējā Ministru prezidenta Valda Dombrovska uzmanību uz valsts iestāžu aktivitātēm, cenšoties ierobežot informācijas pieejamību invalīdiem. Neskatoties uz to, e-bibliotēkas darbība Latvijā tika pārtraukta juridisku šķēršļu dēļ.

Izmaiņas šajā jautājumā Latvijā gan ir iespējamās, jo nesen – 11. septembrī – Eiropas Savienības (ES) Tiesa pieņēma spriedumu lietā Nr. C-117/13, ar kuru dod tiesības bibliotēkām un arhīviem digitalizēt to rīcībā esošās grāmatas bez autoru piekrišanas.

Tiesvedībā starp *Technische Universität Darmstadt* un izdevniecību *Eugen Ulmer KG* tika lūgts sniegt prejudiciālo nolēmumu par to, kā interpretēt Eiropas Parlamenta un Padomes 2001. gada 22. maija direktīvu 2011/29/EK par dažādu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu.

Šī direktīva paredz, ka ES dalībvalstis var paredzēt izņēmumus reproducēšanas

tiesībām, ko veic publiskās bibliotēkas, izglītības iestādes, muzeji vai arhīvi, kuri negūst tiešu vai netiešu ekonomisku vai komerciālu labumu. Atbilstoši minētajam spriedumam direktīva jāinterpretē tādējādi, ka ar to nav pretrunā tas, ka dalībvalsts publiskajām bibliotēkām, uz kurām attiecas šīs tiesību normas, piešķir tiesības digitalizēt to kolekcijā esošos darbus, ja šī reproducēšanas darbība nepieciešama darbu publiskošanai to izmantotājiem īpašās, šim nolūkam paredzētās vietās, kas atrodas šo iestāžu telpās.

Lai gan minētais spriedums ir solis uz digitalizētu grāmatu plašāku pieejamību, tomēr nav uzskatāms, ka tas būtiski veicinās digitālo bibliotēku attīstību, jo gan direktīva, gan spriedums atļauj digitalizētās grāmatas darīt pieejamas konkrētās vietās –

Iespiesto grāmatu digitalizācijas tiesiskie aspekti līdz galam nav atrisināti un kļuvuši par strīdu objektu

terminālos, nevis vispārīgi – interneta vidē. Savukārt Latvijas Autortiesību likums vēl vairāk sašaurina personu loku, kurām ir tiesības bez autora piekrišanas darīt publiski pieejamas grāmatas tam speciāli izveidotās vietās, ļaujot to darīt tikai valsts, pašvaldību vai citas publiskās personas bibliotēkām.

Tiesībām brīvi piekļūt un izmantot grāmatas interneta vidē jābūt vienai no valsts prioritātēm, ne tikai attiecībā uz cilvēkiem ar īpašām vajadzībām, bet arī uz skolēniem, studentiem un citām sabiedrības grupām, kuru intelektuālajā attīstībā ir iekļauts mūsu sabiedrība. ●

*zvērīnāts advokāts zvērīnātu advokātu birojā *Cers un Jurkāns*